

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน

ดนตรี ๕

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ

ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

ผู้เรียบเรียง

นางวณีย์ ลัดดาภรณ์
นายวีระกิจ สุวรรณพิทักษ์

กศ.บ. (ดุริยางคศาสตร์สากล), ศศ.ม. (ดนตรีศึกษา)
ค.บ. (ดนตรีศึกษา), ค.ม. (ดนตรีศึกษา)

ผู้ตรวจ

ผศ. ดร.ภัทรภร ผลิตากุล
นางรัชกร จันทรานนท์
นายพิสิษฐ์ สมใจ

ค.บ. (ดนตรีศึกษา), ค.ม. (ดนตรีศึกษา), ป.ร.ด. (ดนตรี)
ศศ.บ. (ดนตรีไทย), กศ.ม. (ดนตรีศึกษา)
ศษ.บ. (ดุริยางคศาสตร์สากล), ศศ.ม. (สังคีตวิจัยและพัฒนา)

บรรณาธิการ

นายชญานัน คำสองสี
นายตวัน รัตนพงศ์ธระ

ศษ.บ. (ดุริยางคศาสตร์สากล), ศศ.ม. (สังคีตวิจัยและพัฒนา)
ศป.ม. (มานุษยดุริยางควิทยา)

จัดพิมพ์โดย บริษัท สำนักพิมพ์เอมพันธ์ จำกัด

๒ ฝ่ายการตลาด, ฝ่ายผลิตและจัดส่ง, ฝ่ายการเงินและบัญชี :
๖๕/๑๐๕ หมู่ ๑ ซ.พระเมรุมาศ ถนนบ้านใหม่ อ.ปากเกร็ด จ.นนทบุรี ๑๑๑๒๐
โทร. ๐ ๒๕๕๔ ๕๕๕๕, ๐ ๒๕๕๔ ๕๕๕๕, ๐ ๒๕๖๑ ๕๕๕๐-๒ โทรสาร ๐ ๒๕๖๑ ๕๕๕๑, ๐ ๒๕๕๒ ๒๓๓๓
๒ ฝ่ายวิชาการ :
๘๗/๑๒๒ ถ.พหลโยธิน แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพฯ ๑๐๓๐๐
โทร. ๐ ๒๕๕๔ ๓๘๑๘-๒๐, ๐ ๒๕๕๓ ๘๖๖๘-๕ โทรสาร ๐ ๒๕๕๐ ๒๕๒๓

ปีที่พิมพ์ ๒๕๖๗
พิมพ์ครั้งที่ ๑
จำนวน ๓,๐๐๐ เล่ม
ISBN 978-616-07-2618-9
ราคา ๘๒ บาท
สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ
ลิขสิทธิ์เป็นของบริษัท สำนักพิมพ์เอมพันธ์ จำกัด

คำนำ

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน **ดนตรี ๔** เล่มนี้ ได้เรียบเรียงขึ้นสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ โดยยึดมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สาระที่ ๒ ดนตรี ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

หนังสือเล่มนี้เรียบเรียงขึ้นให้มีความทันสมัยสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยและสังคมโลก ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านการปฏิบัติหรือลงมือทำ (Active Learning) มีการสร้างเสริมสมรรถนะที่สำคัญของผู้เรียนโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน (Project-based Learning) เป็นการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติจริง นำความรู้และทักษะที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในการค้นคว้า สำรวจ สร้างสรรค์ ทำงานเป็นทีม การแก้ปัญหา สื่อสารอย่างมีวิจารณญาณ และพัฒนาสู่การประกอบอาชีพได้ ซึ่งเป็นสมรรถนะที่สำคัญในศตวรรษที่ ๒๑ ในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ได้จัดเนื้อหาให้มีความสอดคล้องต่อเนื่องกันเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีเจตคติที่ดี ตลอดจนเห็นคุณค่าของศิลปะ เนื้อหาในหนังสือเล่มนี้ แบ่งออกเป็น ๘ หน่วยการเรียนรู้ ประกอบด้วย

- ๑ ประสมเสียง สำเนียงไทย

๒ เพลงไทยไพเราะ

๓ เล่าขาน ตำนานดนตรีไทย

๔ ดุริยกวีดนตรีไทย

๕ วงดนตรีสากลและบทเพลงประเภทต่าง ๆ

๖ ดนตรีกล ตำนานสากล

๗ คีตกวีเอกของโลก

๘ ดนตรีปฏิบัติ

ผู้เรียบเรียงหวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือเรียนเล่มนี้จะมีส่วนช่วยให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาแบบองค์รวมทั้งด้านความรู้ ทักษะ กระบวนการ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เป็นประโยชน์ทั้งต่อผู้เรียนและผู้สอน เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพและบรรลุผลตามมาตรฐานการเรียนรู้ของกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ

ฝ่ายวิชาการ บริษัท สำนักพิมพ์เอมพันธ์ จำกัด

คำอธิบายรายวิชา

รายวิชา ดนตรี ๔

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ

เวลา ๔๐ ชั่วโมง/ปี

ศึกษาและเรียนรู้เพื่อความเข้าใจเรื่องหลักการประสมวงดนตรีไทย การนำเครื่องดนตรีมาประกอบเป็นวง มาตรฐานการประสมวงดนตรีไทย ลักษณะและวิธีการจำแนกวงดนตรีแต่ละประเภท วิธีบรรเลงแต่ละเครื่องมือและหน้าที่การบรรเลงในวงดนตรี ประเภทและรูปแบบของวงดนตรีไทย หลักการใช้วงดนตรีแต่ละประเภทเพื่อบรรเลงในงานหรือประกอบพิธี ศึกษาเรื่องประเภทและรูปแบบของเพลงไทย การศึกษายุคสมัยของดนตรีไทย และเรียนรู้เกี่ยวกับประวัติครูดนตรีไทยและคีตกวีของโลก

ปฏิบัติการอ่านเขียนโน้ตดนตรี ร้องเพลงในอัตราจังหวะธรรมดาและอัตราผสมได้ พร้อมทั้งนำไปปฏิบัติกับเครื่องดนตรีและการขับร้องเดี่ยว ขับร้องหมู่ และขับร้องประสานเสียงได้

เพื่อให้ผู้เรียนมีอุปนิสัยที่ดีในการทำงาน เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ และการอยู่ร่วมกับคนในสังคม มีความคิดสร้างสรรค์ ชื่นชอบดนตรีสากลและดนตรีไทย มีแนวคิดในการอนุรักษ์ดนตรีให้อยู่คู่กับการดำเนินชีวิตประจำวันตลอดไป

ตารางวิเคราะห์หน่วยการเรียนรู้ตามมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด

หน่วยการเรียนรู้	มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด									
	ศ ๒.๑								ศ ๒.๒	
	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๑	๒
๑. ประสมเสียง สำเนียงไทย	✓	✓								
๒. เพลงไทยไพเราะ				✓						
๓. เล่าขาน ตำนานดนตรีไทย									✓	
๔. ดุริยกวีดนตรีไทย										✓
๕. วงดนตรีสากลและบทเพลงประเภทต่าง ๆ	✓	✓								
๖. ดนตรีกล ตำนานสากล									✓	
๗. คีตกวีเอกของโลก										✓
๘. ดนตรีปฏิบัติ					✓					

หนังสือเรียน ดนตรี ๔ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ เล่มนี้ ได้กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดช่วงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔-๖ ไว้บางส่วนเท่านั้น

แนะนำหนังสือเรียน

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานเล่มนี้ มีเนื้อหาที่สอดคล้องตามมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สาระที่ ๒ ดนตรี ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ อีกทั้งยังได้เพิ่มเติมความรู้ที่เหมาะสมกับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา เพื่อเสริมสร้างให้นักเรียนมีความรู้ ทักษะ และเกิดเจตคติที่ดีต่อศิลปะอย่างเหมาะสมในการนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน โดยมีองค์ประกอบต่าง ๆ ดังนี้

● มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด

เป็นสิ่งที่กำหนดให้นักเรียนรู้และสามารถปฏิบัติได้ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

● แนวคิด

เป็นความคิดสำคัญเป็นแนวในการผูกเรื่องหรือความคิดอื่น ๆ ที่สอดแทรกในเนื้อหาสาระการเรียนรู้ของแต่ละหน่วยการเรียนรู้

● สาระการเรียนรู้

เป็นขอบข่ายเนื้อหาสาระที่นักเรียนจะได้เรียน ในหน่วยการเรียนรู้นั้น ๆ

● คำถามกระตุ้นความคิด

เป็นการนำเสนอคำถามกระตุ้น ความคิดที่สอดคล้องกับเนื้อหา ในหน่วยการเรียนรู้เพื่อให้นักเรียน ได้คิด วิเคราะห์ ระดมสมองในการ หาคำตอบหรือแสดงความคิดเห็น อย่างอิสระ

● กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้

เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักเรียนได้เข้าใจ ปฏิบัติ และสร้างสรรค์อย่างมี กระบวนการ เกิดทักษะการเรียนรู้รอบด้าน

● กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)

เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ต้องการฝึกให้นักเรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง เหมือนกับในชีวิตจริงอย่างมีระบบ โดยมีขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ๔ ขั้นตอน

● คำถามพัฒนาทักษะการคิด

เป็นคำถามเพื่อประเมินความรู้ความเข้าใจของนักเรียนหลังเรียน เมื่อเรียนจบ หน่วยการเรียนรู้แล้ว

● สรุปสาระสำคัญ

เป็นการสรุปสาระสำคัญท้ายหน่วยการเรียนรู้รูปแบบ Infographic เพื่อให้นักเรียนเข้าใจได้ง่าย และยังสามารถ ใช้เทคโนโลยี QR CODE เพื่อเข้าถึงและรับชม Motion Graphic ได้อีกด้วย

● มุมความรู้เพิ่มเติม

เป็นการสอดแทรกความรู้ มุมมอง แนวคิด ที่สัมพันธ์กันระหว่าง เนื้อหา ซึ่งผู้เรียนและครูผู้สอนสามารถนำไปปรับใช้ในการจัด กิจกรรมการเรียนรู้ได้ เช่น มุมเปิดโลกทัศน์, มุมสื่อสองรู้, มุมนำรู้...สู่อาชีพ, มุมแหล่งเรียนรู้เพิ่มเติม, มุมคำศัพท์เฉพาะ

● โครงการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านดนตรี โดยใช้โครงงานเป็นฐาน (Project-based Learning)

เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่นำความรู้และทักษะ ที่ได้จากการเรียนรู้ทั้งหมดมาประยุกต์ใช้ในการ สร้างสรรค์ ค้นคว้า สำรวจ และฝึกทักษะอื่น ๆ เพื่อ ให้เกิดความรู้และทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ ๒๑

สารบัญ

ประสมเสียง สำเนียงไทย

๑

การประสมวงและประเภทของวงดนตรีไทย	๒
การฟังดนตรีไทย	๑๒
สรุปสาระสำคัญ	๑๕
กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)	๑๖
คำถามพัฒนาทักษะการคิด	๑๖

เพลงไทยไพเราะ

๑๗

ระบบโน้ตดนตรีไทย	๑๘
การบันทึกโน้ตเพลงไทย	๑๙
จังหวะในดนตรีไทย	๒๑
สรุปสาระสำคัญ	๒๔
กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)	๒๕
คำถามพัฒนาทักษะการคิด	๒๕

เล่าขาน ตำนานดนตรีไทย

๒๖

ประเภทของเพลงไทย	๒๗
ยุคสมัยดนตรีไทย	๓๕
สรุปสาระสำคัญ	๔๗
กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)	๔๘
คำถามพัฒนาทักษะการคิด	๔๘

ดูริยทวิดนตรีไทย

๔๙

ประวัติครูดนตรีไทย	๕๐
บรรดาศักดิ์และราชทินนามของนักดนตรีไทย	๕๗
สรุปสาระสำคัญ	๖๐
กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)	๖๑
คำถามพัฒนาทักษะการคิด	๖๑

วงดนตรีสากลและบทเพลงประเภทต่าง ๆ

๖๒

การจำแนกประเภทของเครื่องดนตรีสากล	๖๓
การจัดวงดนตรีสากล	๖๖
บทเพลงประเภทต่าง ๆ	๖๘
สรุปสาระสำคัญ	๗๒
กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)	๗๓
คำถามพัฒนาทักษะการคิด	๗๓

ดนตรีสากล ทำนองสากล

๗๔

ยุคสมัยของดนตรีตะวันตก	๗๕
สรุปสาระสำคัญ	๘๔
กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)	๘๕
คำถามพัฒนาทักษะการคิด	๘๕

โลกวิทยาศาสตร์

๘๖

ประวัติศาสตร์ของโลก

๘๗

สรุปสาระสำคัญ

๙๙

กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)

๑๐๐

คำถามพัฒนาทักษะการคิด

๑๐๐

ดนตรีปฏิบัติ

๑๐๑

หลักและวิธีการขับร้องเพลงสากล

๑๐๒

บทเพลงสำหรับขับร้องเดี่ยว ขับร้องหมู่ และขับร้องประสานเสียง

๑๐๗

สรุปสาระสำคัญ

๑๑๙

กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)

๑๒๐

คำถามพัฒนาทักษะการคิด

๑๒๐

โครงการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านดนตรีโดยใช้โครงงานเป็นฐาน (Project-based Learning)

๑๒๑

บรรณานุกรม

๑๒๓

ประสมเสียง สำเนียงไทย

บทเรียนนี้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

มาตรฐาน ศ ๒.๑ เข้าใจและแสดงออกทางดนตรีอย่างสร้างสรรค์ วิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์คุณค่าดนตรี ถ่ายทอดความรู้สึก ความคิดต่อนดนตรีอย่างอิสระ ชื่นชม และประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

ตัวชี้วัด สิ่งที่นักเรียนพึงรู้และปฏิบัติได้

๑. เปรียบเทียบรูปแบบของบทเพลงและวงดนตรีแต่ละประเภท (ศ ๒.๑ ม.๔-๖/๑)
๒. จำแนกประเภทและรูปแบบของวงดนตรีทั้งไทยและสากล (ศ ๒.๑ ม.๔-๖/๒)

แนวคิด

บรรพบุรุษของเรามีความสามารถอย่างยอดเยี่ยมทางศิลปะการดนตรี กล่าวคือ ได้นำเครื่องดนตรีแต่ละชนิดมาประกอบขึ้นเป็นวงดนตรี เรียกว่า การเล่นประสมวง หมายถึง การเล่นร่วมกันหลายคน และหลายเครื่อง ลักษณะการประกอบหรือประสมวงดนตรีของไทยนั้นปัจจุบันได้จัดรูปแบบการบรรเลงที่มีความเป็นระเบียบแบบแผน และมีมาตรฐานตามหลักการประสมวง มีการพัฒนารูปแบบการบรรเลงเป็นระยะ แบ่งออกเป็น ๓ ประเภท คือ วงปี่พาทย์ วงเครื่องสาย และวงมโหรี ทั้งนี้ผู้เรียนควรฝึกฟังเสียงของเครื่องดนตรีในวงดนตรีประเภทต่าง ๆ เพื่อสังเกตว่ามีเสียงสูง ต่ำ ทุ้ม แหลม ผสมกลมกลืนต่างกันอย่างไร เครื่องดนตรีที่ดำเนินทำนอง และเครื่องประกอบจังหวะย่อมมีวิธีการและหน้าที่ของการบรรเลงไปคนละอย่าง ซึ่งควรฝึกฟังวงดนตรีที่บรรเลงบทเพลงต่าง ๆ กันด้วย ผู้เรียนจึงจะมีทักษะ ประสบการณ์ในการฟังเพลงไทย สามารถพัฒนาสู่ความซาบซึ้งในมรดกล้ำค่าของชาติต่อไปได้

สาระการเรียนรู้

๑. การประสมวงและประเภทของวงดนตรีไทย
๒. การฟังดนตรีไทย

คำถามกระตุ้นความคิด

“นักเรียนเคยสังเกตหรือไม่ว่าวงดนตรีไทยแต่ละประเภทประกอบไปด้วย
เครื่องดนตรีชนิดใดบ้าง และเครื่องดนตรีแต่ละชนิดส่งผลต่อเสียง
ของวงดนตรีไทยอย่างไร?”

๑. การประสมวงและประเภท ของวงดนตรีไทย

เครื่องดนตรีไทยแบ่งออกเป็น ๔ ประเภทตามลักษณะการบรรเลงที่ทำให้เกิดเสียง คือ เครื่องตี เครื่องสี เครื่องดี และเครื่องเป่า เมื่อนำมาประสมวงเป็นวงดนตรีไทยประเภทต่าง ๆ แล้ว เครื่องดนตรีแต่ละชิ้นในวงดนตรี
ยังทำหน้าที่การบรรเลงแตกต่างกัน โดยในวงดนตรีจะต้องมีเครื่องดนตรีสำคัญอย่างน้อย ๒ กลุ่ม คือ **กลุ่มเครื่อง
ดำเนินทำนอง**และ**กลุ่มเครื่องประกอบจังหวะ**

กลุ่มเครื่องดำเนินทำนอง

เครื่องดำเนินทำนองทำหน้าที่ดำเนินทำนองเพลง โดยเล่นเสียงสอดประสานกันตลอดทั้งเพลง
และเมื่อวงดนตรีขยายขนาดขึ้นกลุ่มเครื่องดนตรีที่ดำเนินทำนองจะต้องแบ่งหน้าที่ออกเป็น ๒ กลุ่ม แล้วแต่จะใช้
บรรเลงเพลงในลักษณะใด โดยกลุ่มแรกเรียกว่า กลุ่มเครื่องนำ เช่น ซอด้วง จะเข้ ปี่ ฆ้องวงใหญ่ ฆ้องวงเล็ก ซึ่งโดยส่วนใหญ่เครื่องดนตรีกลุ่มเครื่องนำ
จะมีเสียงที่แหลมกว่ากลุ่มเครื่องตาม ยกเว้นฆ้องวงเล็กที่มีเสียงแหลมเช่นเดียวกันกับเครื่องนำ

กลุ่มเครื่องประกอบจังหวะ

เครื่องประกอบจังหวะทำหน้าที่บรรเลงจังหวะหน้าทับต่าง ๆ เครื่องดนตรีส่วนใหญ่อยู่ในกลุ่มประเภท
เครื่องตี เช่น โทน-รำมะนา กลองแขก ตะโพน กลองทัด กลองสองหน้า เปิงมาง ฉิ่ง ฉาบ โหม่ง เหม่ง กรับ

การประสมวงดนตรีของไทย ในปัจจุบันได้จัดรูปแบบการบรรเลงที่มีความเป็นระเบียบแบบแผนและ
มีมาตรฐานตามหลักการประสมวง มีการพัฒนารูปแบบการบรรเลงเป็นระยะ แบ่งออกเป็น ๓ ประเภท คือ วงปี่พาทย์
วงเครื่องสาย วงมโหรี นอกจากนี้ยังมีการจำแนกเพิ่มเติมอีก ๒ ประเภท ได้แก่ วงเครื่องประโคม และ
วงที่เกิดจากการผสมผสานพิเศษ

วงปี่พาทย์เป็นวงดนตรีที่เกิดจากการนำเครื่องดนตรีประเภทเครื่องตีในกลุ่มเครื่องดำเนินทำนองและ
กลุ่มเครื่องประกอบจังหวะมาประสมวงกัน และมีปี่เป็นประธานจึงเรียกว่า “วงปี่พาทย์”

วิธีการบรรเลงและหน้าที่ของเครื่องดนตรีในวงปี่พาทย์ มีดังนี้

เครื่องดนตรี	วิธีบรรเลงและหน้าที่ในวงดนตรี
ปี่ใน	เป่าดำเนินทำนองที่ ๆ บ้าง โห่ยหวนเป็นเสียงยาวบ้าง มีหน้าที่ดำเนินทำนอง และช่วยนำวง
ปี่นอก	เป่าดำเนินทำนองที่ ๆ บ้าง โห่ยหวนเป็นเสียงยาวบ้าง ดำเนินทำนอง แทรกแซงไปในทางเสียงสูง (ขนาดของปี่จะเล็กกว่าปี่ใน)
ระนาดเอก	ตีพร้อมกันทั้งสองมือห่างกันเป็นคู่แปด ดำเนินทำนองเก็บที่ ๆ บางโอกาส อาจจะตีกรอหรือรัว มีหน้าที่เป็นผู้นำวง ถ้าตีด้วยไม้แข็งจะมีเสียงดัง แกร่งกร้าว ตีด้วยไม้นวมจะมีเสียงนุ่มนวล
ระนาดทุ้ม	ตีพร้อมกันสองมือบ้าง ตีมือละลูกบ้าง และมีมือหลาย ๆ ลูกบ้าง มีหน้าที่ สอดแทรก หยอกล้อ ยั่วเย้าไปกับทำนองให้สนุกสนาน
ระนาดเอกเหล็ก (หรือระนาดทอง ถ้าลูกกระพอนทำด้วยทองเหลือง)	ตีพร้อมกันทั้งสองมือเป็นคู่แปด ดำเนินทำนองที่ ๆ บ้าง ตีกรอและ รัวบ้างเช่นเดียวกับระนาดเอก ไม่มีหน้าที่เป็นผู้นำวง แต่มีหน้าที่ช่วยให้ เสียงกระหึ่มขึ้นเท่านั้น
ระนาดทุ้มเหล็ก	ตีมือละลูกหรือหลายลูก ดำเนินทำนองห่าง ๆ มีหน้าที่ยั่วเย้าทำนองเพลง ในระยะห่าง ๆ

เครื่องดนตรี	วิธีบรรเลงและหน้าที่ในวงดนตรี
ฆ้องวงใหญ่	ตีพร้อมกันทั้งสองมือข้าง ตีมือละลูกบ้าง มีหน้าที่ดำเนินทำนองหลักของบทเพลง เป็นหลักของวง
ฆ้องวงเล็ก	ตีเก็บถี่ ๆ มือละลูกบ้าง มือละหลายลูกบ้าง มีหน้าที่สอดแทรกทำนองในทางเสียงสูง
ตะโพน	ตีมือละหน้า โดยปกติใช้มือขวาตีหน้าใหญ่ ซึ่งเรียกว่า หน้าเห่ง มือซ้ายตีหน้าเล็ก ซึ่งเรียกว่า หน้ามัด ให้เสียงสอดสลับกัน มีหน้าที่กำกับจังหวะหน้าทับ ให้รู้วรรคตอนและประโยคของเพลง เป็นผู้นำกลองทัด
กลองทัด	ตีกำกับจังหวะหน้าทับควบคู่กับตะโพน
ฉิ่ง	ตีสลับกันให้เสียงดัง “ฉิ่ง” และ “ฉับ” เพื่อรักษาจังหวะให้ซ้ำ เร็ว โดยสม่ำเสมอ มีหน้าที่กำกับจังหวะย่อยให้รู้จังหวะเบาและจังหวะหนัก

วงปี่พาทย์สามารถแบ่งตามลักษณะสีสันทันของเสียงที่เกิดจากการใช้ไม้ตี ได้แก่ วงปี่พาทย์ไม้แข็ง และ วงปี่พาทย์ไม้นวม และสามารถจัดขนาดของวงได้ ๓ ขนาด คือ เครื่องห้า เครื่องคู่ และเครื่องใหญ่

วงปี่พาทย์ไม้แข็ง

• วงปี่พาทย์พิธี ใช้บรรเลงสำหรับงานพิธีที่บรรเลงเพลงหน้าพาทย์และประกอบการแสดงโขน ให้เสียงที่หนักแน่น ชลิ่ง มีพลัง

วงปี่พาทย์

• วงปี่พาทย์เสภา เกิดขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (ร.๒) ใช้ประกอบการขับเสภาเล่านิทาน ซึ่งในช่วงแรกใช้บรรเลงสอดแทรกการขับเล่าเรื่องเพื่อให้ผู้ขับเสภามีเวลาพัก ปัจจุบันการบรรเลงมีขนบแบบแผนที่วางไว้ตั้งแต่การไหว้ครูเสภา การร่ำประลองเสภา โหมโรงเสภาแล้วบรรเลงร้องส่งเพลงสำคัญ เช่น เพลงพม่าห้าท่อน เป็นต้น วงปี่พาทย์เสภาคมีการใช้กลองสองหน้าเป็นกลองหลักประจำวง

กลองสองหน้า

วงปี่พาทย์เสภา

• วงปี่พาทย์นางหงส์ มีบทบาทสำคัญในการประกอบพิธีศพมาแต่โบราณ สาเหตุที่ตั้งชื่อว่า วงปี่พาทย์นางหงส์เพราะในสมัยโบราณนิยมใช้เพลงเรื่องนางหงส์ สองชั้น ในการบรรเลงประกอบศพ เครื่องดนตรีที่สำคัญ คือ ปี่ชวา กลองมลายู

วงปี่พาทย์นางหงส์

• วงปี่พาทย์มอญ มีลักษณะที่โดดเด่นคือการใช้ฆ้องมอญแทนฆ้องวงธรรมดา ใช้ปี่มอญเป็นเครื่องเป่าหลัก ใช้ตะโพนมอญและเบิ่งมางคอกเป็นเครื่องประกอบจังหวะ วงปี่พาทย์มอญมีรูปแบบการจัดวางเครื่องดนตรีที่แตกต่างจากวงปี่พาทย์ไทย คือ มีการนำฆ้องมอญมาตั้งไว้ด้านหน้าของวง ในสมัยโบราณสามารถบรรเลงได้ทั้งในงานมงคลและอวมงคล แต่ปัจจุบันนิยมบรรเลงเฉพาะในงานศพเนื่องจากทำนองเพลงและการบรรเลงมีสำเนียงและลีลาที่โศกเศร้า

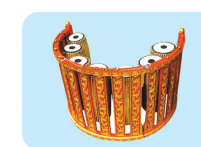
ฆ้องมอญ

ตะโพนมอญ

ปี่มอญ

เบิ่งมางคอก

วงปี่พาทย์ไม้นวม

วงปี่พาทย์ไม้นวมใช้ขลุ่ยเพียงออเป็นเครื่องเป่าแทนปี่ และเพิ่มขลุ่ย ส่วนระนาดและฆ้องจะตีด้วยไม้นวมเพื่อไม่ให้เสียงดังเกินไปเสียงขลุ่ยเพียงออ นิยมใช้บรรเลงประกอบการแสดงละครใน ละครนอก รำ ระเบียบในงานต่าง ๆ และการฟังเพื่อความบันเทิง

- **วงปี่พาทย์ดึกดำบรรพ์** เป็นวงดนตรีที่ปรับปรุงขึ้นใหม่เพื่อใช้บรรเลงประกอบการแสดงละครดึกดำบรรพ์ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ร.๕) โดยมีการเลือกเครื่องดนตรีที่มีเสียงทุ้ม นุ่มนวลมาประสมวงเข้าด้วยกัน

วงปี่พาทย์ดึกดำบรรพ์

วงเครื่องสายเป็นวงที่มีเสียงไพเราะ นุ่มนวล ใช้เครื่องดนตรีประเภทดีดและสีเป็นหลัก และมีเครื่องดนตรีประเภทเป่าและตีที่มีเสียงเบาเหมาะสมในการประสมวง

วิธีการบรรเลงและหน้าที่ของเครื่องดนตรีในวงเครื่องสาย มีดังนี้

เครื่องดนตรี	วิธีบรรเลงและหน้าที่ในวงดนตรี
ซอด้วง	สีเป็นทำนองเพลง สีเก็บถี่บ้าง โหยหวนเป็นเสียงยาวบ้าง มีหน้าที่เป็นผู้นำวงและเป็นหลักในการดำเนินทำนองเพลง
ซออู้	สีเป็นทำนองเพลง โดยหยอกล้อ ยั่วเย้าไปกับการดำเนินทำนองเพลงของซอด้วง
จะเข้	ดีดเก็บถี่บ้าง ห่างบ้าง สอดแทรกทำนองให้เกิดความไพเราะ
ขลุ่ยเพียงออ	เป่าเก็บถี่บ้าง โหยหวนเป็นเสียงยาวบ้าง ดำเนินทำนองเพลง
ขลุ่ยหลีบ	เป่าเหมือนขลุ่ยเพียงออ แต่มีหน้าที่สอดแทรกทำนองไปในทางเสียงสูง (ขนาดของขลุ่ยหลีบจะเล็กกว่าขลุ่ยเพียงออ)
โทน	ดีดสอดสลับกับรำมะนา มีหน้าที่กำกับจังหวะหน้าทับ
รำมะนา	ดีดสอดสลับกับโทน ทำหน้าที่กำกับจังหวะหน้าทับ หมายเหตุ โทนกับรำมะนาต้องดีดให้สอดคล้องกันเหมือนเครื่องดนตรีชิ้นเดียว ดังนั้นจึงใช้เพียงคนเดียวบรรเลงเครื่องดนตรีทั้ง ๒ ชิ้น
ฉิ่ง	ดีดสลับกันให้เสียงดัง “ฉิ่ง” และ “ฉับ” เพื่อรักษาจังหวะให้ซ้ำเร็ว โดยสม่าเสมอ มีหน้าที่กำกับจังหวะย่อยให้รู้จังหวะเบาและจังหวะหนัก

วงเครื่องสายสามารถแบ่งออกเป็น ๓ ชนิด ได้แก่ วงเครื่องสายไทย วงเครื่องสายปี่ชวา และวงเครื่องสายประสม และสามารถจัดขนาดของวงได้ ๒ ขนาด คือ เครื่องเดี่ยวและเครื่องคู่

วงเครื่องสายไทย

วงเครื่องสายไทยมีมาตั้งแต่สมัยโบราณ ซึ่งในสมัยก่อนไม่ได้จำกัดรูปแบบที่ตายตัว ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมและความพอใจของชาวบ้าน ต่อมาเกิดการวางรูปแบบที่เป็นมาตรฐานขึ้น มีเครื่องดนตรีประกอบด้วย ซอด้วง ซออู้ จะเข้ ขลุ่ยเพียงออ โทน-รำมะนา ฉิ่ง และเพิ่มเครื่องดนตรีกลุ่มดำเนินทำนองเป็นเครื่องละสองชิ้นในวงเครื่องสายเครื่องคู่

วงเครื่องสายไทย

วงเครื่องสายปี่ชวา

วงเครื่องสายปี่ชวาเกิดจากการประสมวงกันระหว่างวงเครื่องสายไทยและวงปี่ชวาลองแขก จึงมีเสียงและลักษณะของบทเพลงที่มีความแตกต่างกันออกไป โดยมีความดัง ใช้บันไดเสียงสูง มีจังหวะที่รวดเร็ว ใช้บรรเลงทั้งในงานมงคลและอวมงคล

วงเครื่องสายผสม

วงเครื่องสายผสมเป็นการนำเครื่องดนตรีไทยชนิดอื่นที่ไม่ได้อยู่ในวงเครื่องสาย หรือเครื่องดนตรีจากต่างชาติต่างวัฒนธรรมเข้ามาบรรเลงร่วมกันในวงเครื่องสาย อาจผสมเครื่องดนตรีต่างวัฒนธรรมเพียงเครื่องเดียว หรือหลายเครื่องในวงเดียวกันก็ได้ แต่ต้องเทียบเสียงให้เข้ากัน และปรับการบรรเลงให้เอื้อต่อการฟัง ซึ่งจะระบุชื่อเครื่องดนตรีที่นำเข้ามาผสมวงไว้ท้ายสุด เช่น วงเครื่องสายผสมซอสามสาย วงเครื่องสายผสมปี่มอญ วงเครื่องสายผสมออร์แกน วงเครื่องสายผสมซิม วงเครื่องสายผสมกู่เจิง

วงมโหรีเป็นวงดนตรีไทยที่ประกอบด้วยเครื่องดนตรีประเภทเครื่องดีด สี ตี เป่ารวมกัน เปรียบเหมือนการนำวงปี่พาทย์กับวงเครื่องสายมาประสมวงกัน มีการแก้ไข ตัดทอน และเพิ่มเครื่องดนตรีบางอย่าง เช่น แก้ไขให้เครื่องดนตรีในวงปี่พาทย์มีขนาดเล็กกว่าธรรมดาเล็กน้อย ตัดปี่ออกและใช้ขลุ่ยแทน ส่วนที่เพิ่มเติมคือ ขอสามสาย วิธีการบรรเลงและหน้าที่ของเครื่องดนตรีในวงมโหรี มีดังนี้

เครื่องดนตรี	วิธีบรรเลงและหน้าที่ในวงดนตรี
ขอสามสาย	สีเก็บบ้าง โหยหวนเป็นเสียงยาวบ้าง มีหน้าที่คลอเสียงคนร้องและดำเนินทำนองเพลง
ขอสามสายหลิบ (ขนาดจะเล็กกว่าขอสามสายปกติ)	สีเก็บบ้าง โหยหวนเป็นเสียงยาวบ้าง แต่ไม่มีหน้าที่คลอเสียงคนร้อง เพียงแต่ช่วยในการดำเนินทำนองสอดแทรกในทางเสียงสูงเท่านั้น
ระนาดเอก (มโหรี)	ตีพร้อมกันทั้งสองมือเป็นคู่แปด ดำเนินทำนองเก็บถี่ ๆ โดยตลอด บางโอกาสอาจจะตีกรอหรือรัว มีหน้าที่เป็นผู้นำวง
ระนาดทุ้ม (มโหรี)	ตีพร้อมกันสองมือบ้าง ตีมือละลูกบ้าง และมีมือหลายลูกบ้าง มีหน้าที่สอดแทรก หยอกล้อ ยั่วเย้าไปกับทำนองให้สนุกสนาน
ระนาดเอกเหล็ก (มโหรี)	ตีพร้อมกันทั้งสองมือเป็นคู่แปด ดำเนินทำนองถี่ ๆ บ้าง ตีกรอและรัวบ้าง เช่นเดียวกับระนาดเอก ไม่มีหน้าที่เป็นผู้นำวง แต่มีหน้าที่ช่วยให้เสียงกระหึ่มขึ้นเท่านั้น
ระนาดทุ้มเหล็ก (มโหรี)	ตีมือละลูกหรือหลายลูก ดำเนินทำนองห่าง ๆ มีหน้าที่ยั่วเย้าทำนองเพลงในระยะห่าง ๆ
ฆ้องมโหรี หรือฆ้องกลาง	ตีพร้อมกันทั้งสองมือบ้าง ตีมือละลูกบ้าง มีหน้าที่ดำเนินทำนองหลักของบทเพลง เป็นหลักของวง
ฆ้องวงเล็ก (มโหรี)	ตีเก็บถี่ ๆ มือละลูกบ้าง มือละหลายลูกบ้าง มีหน้าที่สอดแทรกทำนองในทางเสียงสูง

เครื่องดนตรี	วิธีบรรเลงและหน้าที่ในวงดนตรี
ขอด้วง	สีเป็นทำนองเพลง สีเก็บถี่ ๆ บ้าง โหยหวนเป็นเสียงยาวบ้าง มีหน้าที่เป็นผู้นำวงควบคู่ไปกับระนาดเอก
ขออู้	สีเป็นทำนองเพลง โดยหยอกล้อ ยั่วเย้าไปกับการดำเนินทำนองเพลงของขอด้วง
จะเข้	ดีดเก็บถี่บ้าง ห่างบ้าง สอดแทรกทำนองให้เกิดความไพเราะ
ขลุ่ยเพียงออ	เป่าเก็บถี่บ้าง โหยหวนเป็นเสียงยาวบ้าง ดำเนินทำนองเพลง
ขลุ่ยหลิบ	เป่าเหมือนขลุ่ยเพียงออ แต่มีหน้าที่สอดแทรกทำนองไปในทางเสียงสูง
โทน	ดีดสลับกับรำมะนา มีหน้าที่กำกับจังหวะหน้าทับ
รำมะนา	ดีดสลับกับโทน ทำหน้าที่กำกับจังหวะหน้าทับ หมายเหตุ โทนกับรำมะนาต้องดีดให้สอดคล้องกันเหมือนเครื่องดนตรีชิ้นเดียว ดังนั้นจึงใช้เพียงคนเดียวบรรเลงเครื่องดนตรีทั้ง ๒ ชิ้น
ฉิ่ง	ดีดสลับกันให้เสียงดัง “ฉิ่ง” และ “ฉับ” เพื่อรักษาจังหวะให้ช้า-เร็ว โดยสม่ำเสมอ มีหน้าที่กำกับจังหวะย่อยให้รู้จังหวะเบาและจังหวะหนัก

วงมโหรีแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่ม คือ วงมโหรีโบราณ และวงมโหรีสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ โดยวงมโหรีสมัยกรุงรัตนโกสินทร์สามารถจัดวงได้ ๓ ขนาด คือ เครื่องเดี่ยว เครื่องคู่ และเครื่องใหญ่

วงมโหรีโบราณ

• วงมโหรีเครื่องสี่และวงมโหรีเครื่องหก เกิดจากการประสมเครื่องดนตรีในวงขับไม้และวงบรรเลงพิณเข้าด้วยกัน โดยวงมโหรีเครื่องสี่ประกอบด้วย คนขับสำนำและตีกรับพวง คนสีขอสามสาย คนตีกราะจับปี่ และคนตีโทน บรรเลงขับกล่อมให้ความบันเทิงในราชสำนัก ซึ่งผู้บรรเลงจะเป็นเพศหญิง และในสมัยอยุธยาตอนปลายมีหลักฐานจิตรกรรมฝาผนังตามวัดและลวดลายรดน้ำตามตู้พระธรรมแสดงให้เห็นว่าวงมโหรีมีหกคน คือมีคนเป่าขลุ่ยและคนตีรำมะนาเพิ่มเข้ามา จึงกลายเป็นวงมโหรีเครื่องหก และยังไม่พัฒนาขึ้นเป็นวงมโหรีเครื่องแปดโดยการเพิ่มระนาดแก้วและระนาดเอกมโหรีเข้าไปประสมวงด้วย

วงมโหรีเครื่องสี่

วงมโหรีเครื่องหก

ที่มา : สารานุกรมศัพท์ดนตรีไทย ภาคคีตะ-ดุริยางค์

วงมโหรีสมัยกรุงรัตนโกสินทร์

- วงมโหรีเครื่องเดียว มีวิวัฒนาการมาจากวงมโหรีโบราณ เปลี่ยนมาใช้จะเข้แทนกระจับปี่ รวมทั้งมีการเพิ่มระนาดเอก ระนาดแก้ว มโหรี ซอด้วง และซออู้เข้ามาประสมวง
- วงมโหรีเครื่องคู่ เกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๓ เมื่อมีการคิดค้น ระนาดทุ้มและฆ้องวงเล็กเพิ่มในวงปีพาทย์ วงมโหรีจึงได้เพิ่มระนาดทุ้ม และฆ้องวงเล็กบ้างแต่ทำขนาดให้เล็กลงเพื่อความเหมาะสม รวมทั้งเพิ่มซอด้วงและซออู้เป็นอย่างละ ๒ คัน เพิ่มจะเข้เป็น ๒ ตัว และเพิ่มขลุ่ยเป็น ๒ เล้า บางวงมีการเพิ่มซอสายสลึงที่มีเสียงสูงกว่าซอสาย เข้าประสมวงด้วย
- วงมโหรีเครื่องใหญ่ ในสมัยรัชกาลที่ ๔ มีการคิดค้นระนาดเอกเหล็กและระนาดทุ้มเหล็ก จนเกิดเป็นวงปีพาทย์เครื่องใหญ่ วงมโหรีจึงมีการเพิ่มระนาดเอกเหล็กและระนาดทุ้มเหล็กขึ้นเช่นกัน บางวงใช้ ระนาดที่มีลูกระนาดทำจากทองเหลืองแทนระนาดเอกเหล็ก โดยเทียบเสียงให้สูงขึ้น เรียกว่า ระนาดทอง

วงมโหรีเครื่องคู่

วงมโหรีเครื่องใหญ่

วงเครื่องประโคม

วงเครื่องประโคมเป็นวงดนตรีไทยที่มีใช้ในกิจกรรมต่าง ๆ ของราชสำนัก

วงปี่ชวากลองแขก

วงปี่ชวากลองแขก

วงปี่ชวากลองแขกเดิมเป็นวงที่มักใช้สำหรับงานพระราชพิธี ในกระบวนพยุหยาตราทางชลมารค ซึ่งวงดนตรีจะลงไปอยู่ในกระบวน เรือหลวงประโคมเพลงเป็นสัญญาณไปตามเส้นทางลำน้ำ วงปี่ชวากลอง แขกประกอบด้วย ปี่ชวา ๑ เล้า ทำหน้าที่ดำเนินทำนอง กลองแขก ๑ คู่ และฉิ่ง ในปัจจุบันมีการนำไปใช้บรรเลงประกอบการต่อสู้ป้องกันตัว การเล่นกีฬากลางแจ้ง

สื่อสื่อรู้

วงมโหรีเครื่องเดียว

<https://eqpro.de/u/ZzAR>

วงบัลลอย

วงบัลลอยเป็นวงที่ใช้ประโคมศพโดยบรรเลงสองช่วง คือ การประโคมยามหลังสวดพระอภิธรรมจบ ขณะที่มีการตั้งศพและช่วงการประชุมเพลิง วงบัลลอยพัฒนามาจากวง “กลองสี่ปีหนึ่ง” ซึ่งประกอบด้วย กลองมลายู ปี่ชวา และฆ้องเหม่ง ใช้สำหรับกระบวนพยุหยาตราและกระบวนแห่พระศพเจ้านาย ต่อมาผู้นำไปใช้ใน งานประโคมศพบุคคลธรรมดา ชื่อ “วงบัลลอย” มาจากชื่อบทเพลงชุดที่เรียบเรียงไว้และครูบาอาจารย์โบราณจะให้ เรียนเพลงบัลลอยในเขตวัด และมีให้เป่าหรือฝึกพรา้เพื่อบำบัดความเชื่อเรื่องอัปมงคล เพลงบัลลอยจึงกลายเป็น วิชาเฉพาะที่มีผู้สืบทอดอยู่ค่อนข้างจำกัด

วงประโคมในงานพระราชพิธี

วงประโคมในงานพระราชพิธีเป็นวงที่ใช้เฉพาะในงานพระราชพิธี เป็นการถวายพระเกียรติแด่ องค์ประธานในพิธีคือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งสามารถแบ่งเป็น “วงประโคมในงานเสด็จออกขุนนางและ ในการเสด็จพระราชดำเนินกระบวนน้อย” ประกอบด้วย แตรและกลองมโหรีทีก ใช้ประโคมเป็นสัญญาณเมื่อ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินมาถึงในบริเวณงานพระราชพิธี และเมื่อเสด็จพระราชดำเนินกลับ และ “วงประโคมในงานเสด็จพระราชดำเนินในกระบวนพยุหยาตรา” (กระบวนพยุหยาตรามี ๒ ทาง คือ กระบวน พยุหยาตราทางสถลมารค ใช้ปี่ชวากับกลองชนะ และกระบวนพยุหยาตราทางชลมารค ใช้ปี่ชวากับกลองแขก) หรือ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า วงแตรสังข์กลองชนะ ประกอบด้วย สังข์ แตรรอง แตรฝรั่ง ปี่ชวา กลองชนะ โดยจำนวน กลองที่ใช้ขึ้นอยู่กับระดับความสำคัญของพิธี

วงที่เกิดจากการผสมผสานพิเศษ

วงที่เกิดจากการผสมผสานพิเศษ ใช้เพื่อการขับกล่อมบันเทิง หรือใช้บรรเลงในโอกาสพิเศษต่าง ๆ เช่น วงอังกะลุง วงมหาดุริยางค์ วงดนตรีไทยประยุกต์ วงดนตรีร่วมสมัย เป็นต้น

วงอังกะลุง

กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ที่ ๑

คำชี้แจง : ให้นักเรียนเลือกประเภทวงดนตรีไทย ๑ วง และวาดรูปเครื่องดนตรีให้ครบถ้วนถูกต้อง ตามหลักการประสมวง ลงในกระดาษวาดเขียนพร้อมทั้งตกแต่งให้สวยงาม

๒. การฟังดนตรีไทย

เมื่อได้ทราบพื้นฐานเรื่องวงดนตรี วิธีบรรเลงและหน้าที่ของเครื่องดนตรีไทยแล้ว ในลำดับถัดไปนักเรียนควรฝึกฟังเสียงของเครื่องดนตรีในวงดนตรีประเภทต่าง ๆ เพื่อสังเกตความแตกต่างของเสียงเครื่องดนตรีต่าง ๆ เครื่องดนตรีที่ดำเนินทำนองเพลงและเครื่องประกอบจังหวะย่อมมีวิธีการและหน้าที่ของการบรรเลงแตกต่างกัน ซึ่งนักเรียนควรฝึกฟังดนตรีไทยให้เกิดความชำนาญ เกิดความคุ้นเคย และเกิดความซาบซึ้ง โดยมีวิธีดังนี้

๖ **วงปี่พาทย์** มีปี่เป็นประธาน เสียงของปี่จะแตกต่างกับระนาดและฆ้อง เพราะปี่เป็นเครื่องเป่า ย่อมทำเสียงโหยหวาน เสียงแหลมสูง-ต่ำได้เป็นอย่างดี แต่เครื่องตีไม่สามารถจะทำเช่นนั้นได้

๖ **ระนาดเอก** เป็นผู้นำวงก็ต้องมีเสียงนำอยู่ในเวลาบรรเลงไม่ว่าจะใช้ไม้แซ่หรือไม้ฉาบ ถ้าเสียงระนาดเอกไม่เด่นชัดแล้ว เพลงนั้น ๆ ก็ขาดความไพเราะ การจะขึ้นเพลง ลงจบเพลง หรือออกเพลงอื่นต่อไป ล้วนเป็นหน้าที่ของระนาดเอกทั้งสิ้น

๖ **ฆ้องวงใหญ่** มีเสียงแตกต่างออกไปเพราะเป็นเครื่องที่ทำด้วยโลหะ มีเสียงดังปานกลาง ไม่เล็กแหลมเหมือนอย่างฆ้องวงเล็ก มีการดำเนินทำนองต่างกับระนาด เสียงของฆ้องวงใหญ่จะรู้สึกตึ๋มต่ำและชัดเจน สัมกับเป็นหลักของวงปี่พาทย์จริง ๆ

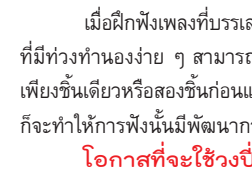
๖ **ฆ้องวงเล็ก** เปรียบเหมือนคนที่พูดเสียงเล็ก ๆ เจื้อยแจ้วอยู่ตลอดเวลา ซึ่งเมื่อบรรเลงอยู่ในวงปี่พาทย์ จะทำให้บทเพลงมีความไพเราะ น่าฟัง

๖ **ระนาดทุ้ม** เป็นผู้สร้างความสนุกสนานในวงดนตรี มีเสียงทุ้มต่ำคล้ายเบส (Bass) ของดนตรีสากล วิธีตีระนาดทุ้มต่างกับระนาดเอกและฆ้องวง ทำนองก็แปลกออกไป

๖ **เครื่องประกอบจังหวะ** เช่น ฉิ่ง ฉาบ กรับ โหม่ง สามารถฟังและแยกเสียงออกได้โดยง่าย เช่นเดียวกับเครื่องดนตรีประเภทกลองหรือเครื่องหนังต่าง ๆ ที่ตีหน้าทับประกอบบทเพลงได้อย่างสนุกสนานและกลมกลืนไปกับบทเพลงตามจังหวะหน้าทับ

การบรรเลงวงปี่พาทย์

เมื่อฝึกฟังเพลงที่บรรเลงด้วยวงปี่พาทย์จนสามารถแยกเสียงเครื่องดนตรีในวงได้แล้ว ให้นักเรียนหัดฟังเพลงที่มีทำนองง่าย ๆ สามารถร้องหรือคิดตามทำนองได้อย่างเข้าใจ อาจเริ่มจากฟังเครื่องดนตรีที่ดำเนินทำนองเพียงชิ้นเดียวหรือสองชิ้นก่อนแล้วจึงค่อย ๆ ทำความรู้จักกับเพลงที่ยากขึ้น และฟังเครื่องดนตรีที่มีหลายชิ้นเพิ่มขึ้น ก็จะทำให้การฟังนั้นมีพัฒนาการและเกิดประสิทธิภาพที่ดีต่อไป

โอกาสที่จะใช้วงปี่พาทย์ ใช้บรรเลงในงานพระราชพิธี งานพิธีต่าง ๆ งานมงคล เช่น งานบวชนาคนโกนจุก ขึ้นบ้านใหม่ นอกจากนี้ยังใช้บรรเลงกับการแสดงโขน ลิเก หุ่นกระบอก และการแสดงต่าง ๆ

วงเครื่องสายเป็นวงดนตรีที่ประกอบด้วยเครื่องดนตรีที่มีสายในการดำเนินทำนองเป็นหลัก การฝึกฟังนั้นนักเรียนควรทำความรู้จักและเข้าใจจนสามารถแยกแยะเสียงได้

๖ **ซอด้วง** มีเสียงสูง มีเสียงแหลมเล็กกว่าซออู้ และทำหน้าที่เป็นผู้นำวง

๖ **ซออู้** มีเสียงทุ้มต่ำ คล้ายกับระนาดทุ้ม

๖ **จะเข้** เป็นเครื่องตี เสียงตืดตึงนำวง มีลักษณะเด่นตอนตีตีสายลวด และมีเสียงแตกต่างจากเครื่องสี

๖ **ขลุ่ยเพียงออ** เป็นเครื่องเป่า เสียงขลุ่ยจะฟังหวาน นุ่มนวล เป่าเป็นเสียงยาว ๆ และเป็นเสียงที่เราคุ้นเคยเป็นอย่างดี

นอกจากนั้นก็เป่าเครื่องประกอบจังหวะ เช่น ฉิ่ง ฉาบ และโทน-รำมะนา สำหรับตีหน้าทับประกอบเพลงให้สนุกสนานและกลมกลืนกับทำนองเพลง บางวงนำเครื่องดนตรีต่างชาติ เช่น ออร์แกน ซิม ไอโอลิน เปียโน เข้ามาร่วมบรรเลงประสมเป็นวง เรียกว่า วงเครื่องสายผสม เสียงของเครื่องดนตรีเหล่านี้ก็มีเสียงแตกต่างไปอย่างเห็นได้ชัด ฟังแล้วสามารถแยกประเภทได้ทันที

วิธีฝึกหัดฟังเพลงที่บรรเลงด้วยวงเครื่องสาย ก็ทำเช่นเดียวกับการฝึกฟังวงปี่พาทย์ แต่จะฟังง่ายกว่า เพราะเครื่องดนตรีมีจำนวนน้อยกว่า และการบรรเลงส่วนใหญ่ก็ใช้จังหวะช้าหรือปานกลาง มีจังหวะเร็วอย่างวงปี่พาทย์ค่อนข้างน้อย หากบรรเลงเพลงทวยหอยต้องบรรเลงจังหวะเร็ว หรือเรียกว่า “ไหว” ซึ่งต้องเป็นนักดนตรีที่มีฝีมือด้วย

โอกาสที่จะใช้วงเครื่องสาย นิยมใช้บรรเลงในงานมงคล เช่น งานมงคลสมรส งานทำบุญวันเกิด งานขึ้นบ้านใหม่ หรือใช้บรรเลงในงานเลี้ยงรับรองซึ่งเหมาะสำหรับบรรเลงในอาคาร หากจะบรรเลงภายนอกอาคาร ต้องมีการเตรียมเครื่องขยายเสียงไว้ด้วย

การฟังวงมโหรี

วงมโหรีเป็นวงดนตรีที่นำวงเครื่องสายกับวงปี่พาทย์เข้ามาบรรเลงประสมวงกัน มีการเพิ่มซอสามสายและตัดเครื่องดนตรีบางชิ้นที่มีเสียงดังมาก ๆ ของวงปี่พาทย์ออก เช่น ปี่ ตะโพน กลองทัด นอกจากนั้นยังย่อส่วนเครื่องดนตรีทุกชิ้นในวงปี่พาทย์ให้มีขนาดเล็กลง เสียงของเครื่องดนตรีในวงปี่พาทย์จึงเปลี่ยนเป็นเล็กแหลมขึ้นกว่าเดิม การเรียงเสียงลูกกระนาดและลูกฆ้องก็เปลี่ยนไป ถ้าไม่เข้าใจจะฟังไม่ออกว่าเสียงดนตรีในวงมโหรีนั้นแตกต่างกับเสียงดนตรีในวงปี่พาทย์และวงเครื่องสายอย่างไร ยิ่งในปัจจุบันมีผู้นำเครื่องดนตรีในวงปี่พาทย์กับเครื่องดนตรีในวงเครื่องสายมาบรรเลงประสมวงกัน แล้วเรียกว่าเป็นวงมโหรี (ซึ่งไม่ถูกต้องเพราะเสียงดนตรีที่บรรเลงออกมาไม่ได้เป็นไปอย่างหลักการประสมวงมโหรีที่แท้จริง แบบนั้นจะเรียกว่าวงปี่พาทย์ประสมวงเครื่องสายจึงเหมาะสม)

วิธีฝึกหัดฟังวงมโหรี เริ่มจากการฟังเสียงซอสามสายที่สืบลอเสียงผู้ขับร้องและเครื่องดนตรีอื่นตามลำดับ เริ่มตั้งแต่ชิ้นเดียว สองชิ้น สามชิ้นไปเรื่อย ๆ จนสามารถแยกเสียงได้ ส่วนบทเพลงก็เริ่มจากเพลงที่รู้จักก่อน แล้วจึงค่อยหัดฟังเพลงที่ไม่รู้จักต่อไป การบรรเลงวงมโหรีส่วนใหญ่จะมีจังหวะช้าและปานกลางสำหรับขับกล่อมจังหวะไม่รวดเร็วสามารถฝึกฟังและเข้าใจบทเพลงได้ง่าย

โอกาสที่จะใช้วงมโหรี นิยมใช้บรรเลงในงานมงคล เช่น งานมงคลสมรส งานขึ้นบ้านใหม่ งานทำบุญวันเกิด งานเลี้ยงรับรองหรืองานบันเทิงทั่วไป วงมโหรีมีเครื่องดนตรีมากกว่าวงดนตรีประเภทอื่น ดังนั้นสถานที่ต้องมีเนื้อที่กว้างพอสมควร จึงจะใช้วงมโหรีได้อย่างเหมาะสม

ข้อสังเกตที่สำคัญในการฟังเพลงไทย ไม่ว่าจะเป็นการบรรเลงด้วยวงดนตรี วงปี่พาทย์ วงเครื่องสาย วงมโหรี และวงดนตรีอื่น ๆ คือ การบรรเลงของวงดนตรีนั้นเป็นไปอย่างถูกต้องด้วยความเหมาะสม กลมกลืน น่าฟัง ถ้าฟังแล้วหาความไพเราะเพลิดเพลินสนุกสนานหรือมีอาการคล้อยตามไม่ได้ การบรรเลงนั้นก็ไม่ได้จัดอยู่ในชั้นมาตรฐานที่ดี น่าเรียนรู้และนำศึกษา

กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ที่ ๒

คำชี้แจง : ให้นักเรียนฟังเพลงที่บรรเลงโดยวงดนตรีไทยประเภทต่าง ๆ แล้วให้นักเรียนระบุว่าคือ เสียงของวงดนตรีประเภทใด และเสียงของวงดนตรีแต่ละวงที่ได้ยินมีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร

สรุปสาระสำคัญ

ประสมเสียง สำเนียงไทย

การประสมวงและประเภทของวงดนตรีไทย

• เครื่องดนตรีไทย

แบ่งประเภทด้วยวิธีการบรรเลงได้แก่ เครื่องดีด เครื่องสี เครื่องตี และเครื่องเป่า รวมทั้งสามารถแยกกลุ่มตามหน้าที่การบรรเลงได้ ๒ กลุ่ม คือ

• กลุ่มเครื่องดำเนินทำนอง

- ทำหน้าที่บรรเลงทำนองหลัก เช่น ซอด้วง จะเข้ ฆ้องวงใหญ่

• กลุ่มเครื่องประกอบจังหวะ

- ทำหน้าที่บรรเลงจังหวะหน้าทับ เช่น โทน ฆ้องวงเล็ก ตะโพน กลองแขก

• วงดนตรีไทย

แบ่งออกเป็น ๕ ประเภท

• **วงปี่พาทย์ :** ประกอบด้วยเครื่องดีดเป็นหลัก แบ่งตามลักษณะสีสันของเสียงที่เกิดจากการใช้ไม้ตี ได้แก่ วงปี่พาทย์ไม้แข็ง และ วงปี่พาทย์ไม้นวม สามารถจัดขนาดของวงได้ ๓ ขนาด คือ เครื่องห้า เครื่องคู่ และเครื่องใหญ่

• **วงเครื่องสาย :** ประกอบด้วยเครื่องดีดและเครื่องสีเป็นหลัก แบ่งออกเป็น ๓ ชนิด ได้แก่ วงเครื่องสายไทย วงเครื่องสายปี่ชวา และวงเครื่องสายผสม สามารถจัดขนาดของวงได้ ๒ ขนาด คือ เครื่องเดี่ยวและเครื่องคู่

• **วงมโหรี :** ประกอบด้วยเครื่องดีด เครื่องสี เครื่องตี และเครื่องเป่า แบ่งออกเป็น ๒ กลุ่ม คือ วงมโหรีโบราณ และ วงมโหรีสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ โดยวงมโหรีสมัยรัตนโกสินทร์สามารถจัดวงได้ ๓ ขนาด คือ เครื่องเดี่ยว เครื่องคู่ และเครื่องใหญ่

• **วงเครื่องประโคม :** ใช้ในกิจกรรมต่าง ๆ ของราชสำนัก เช่น วงปี่ชวากลองแขก วงบ่วงลอย วงประโคมในงานพระราชพิธี

• **วงที่เกิดจากการผสมผสานพิเศษ :** ใช้ในการขับกล่อมเพื่อความบันเทิง หรือใช้บรรเลงในโอกาสพิเศษ เช่น วงอังกะลุง วงมหาตริยางค์

• การฟังดนตรีไทย

- **วงปี่พาทย์** ฝึกฟังเพลงที่มีทำนองง่าย ๆ เริ่มจากฟังเครื่องดนตรีดำเนินทำนอง
- **วงเครื่องสาย** ฝึกฟังเช่นเดียวกับวงปี่พาทย์ แต่จะฟังง่ายกว่า มีเครื่องดนตรีน้อยกว่า
- **วงมโหรี** ฝึกฟังจากเสียงซอสามสายที่สืบลอเสียงผู้ขับร้องและเครื่องดนตรีอื่น ๆ

กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)

“ความเหมือนและความแตกต่างของวงดนตรีไทย”

ขั้นที่ ๑ การกำหนดและเลือกหัวข้อ

นักเรียนแบ่งกลุ่มเป็น ๓ กลุ่ม เพื่อเลือกประเภทวงดนตรีไทยทั้ง ๓ ประเภท ได้แก่ วงปี่พาทย์ วงเครื่องสาย และวงมโหรี

ขั้นที่ ๒ การวางแผน

นักเรียนแต่ละกลุ่มร่วมกันสืบค้นข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับประเภทวงดนตรีไทย ที่เลือกไว้ ทั้งในด้านเครื่องดนตรี การจัดรูปแบบวง และเสียงของแต่ละวง พร้อมสรุปข้อมูลเป็นแผนผังกรอบแนวคิดเพื่อเตรียมนำเสนอ

ขั้นที่ ๓ การปฏิบัติงาน

นักเรียนแต่ละกลุ่ม นำข้อมูลที่ได้ออกมาเปรียบเทียบกันในด้านลักษณะเครื่องดนตรีที่ใช้ การจัดรูปแบบวง และเสียง ตลอดจนองค์ประกอบอื่น ๆ เพื่อหาว่ามีความเหมือนและต่างกันอย่างใด อะไรคือลักษณะเด่นของวงดนตรีนั้น ๆ

ขั้นที่ ๔ การนำเสนอผลงาน

นักเรียนร่วมกันฟังเสียงการบรรเลงของวงดนตรีแต่ละประเภท วิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลที่ได้รับการสืบค้น จากนั้นอภิปรายแสดงความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน และสรุปความเหมือนและต่าง พร้อมนำเสนอคุณค่าที่ได้

คำถามพัฒนาทักษะการคิด

- ๑ หากแบ่งเครื่องดนตรีไทยตามวิธีในการบรรเลงจะแบ่งได้ทั้งหมดกี่ประเภท อะไรบ้าง
- ๒ การประสมวงดนตรีไทยจะต้องประกอบไปด้วยเครื่องดนตรีทั้งหมด ๒ กลุ่ม อะไรบ้าง
- ๓ วงปี่พาทย์เครื่องห้าประกอบด้วยเครื่องดนตรีอะไรบ้าง
- ๔ วงเครื่องสายเครื่องคู่ประกอบด้วยเครื่องดนตรีใดบ้าง และมีจำนวนอย่างละเท่าไร
- ๕ หากนักเรียนจะนำวงดนตรีไทยไปบรรเลงในงานมงคลสมรสช่วงเช้าในบ้านของเจ้าสาวเพื่อต้อนรับแขกในงาน นักเรียนควรจัดวงดนตรีไทยประเภทใดไปบรรเลง

เพลงไทยไพเราะ

บทเรียนนี้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

มาตรฐาน ศ ๒.๑ เข้าใจและแสดงออกทางดนตรีอย่างสร้างสรรค์ วิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์คุณค่าดนตรี ถ่ายทอดความรู้สึก ความคิดต่อดนตรีอย่างอิสระ ชื่นชม และประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

ตัวชี้วัด สิ่งที่นักเรียนพึงรู้และปฏิบัติได้

อ่าน เขียน โน้ตดนตรีไทยและสากลในอัตราจังหวะต่าง ๆ (ศ ๒.๑ ม.๔-๖/๔)

แนวคิด

ในสมัยก่อน การแสดงออกและสร้างสรรค์ผลงานทางดนตรีไทย รวมถึงการถ่ายทอดผลงานทางดนตรีไทยจะใช้วิธีการจำและถ่ายทอดแบบมุขปาฐะเป็นหลัก ซึ่งอาจทำให้เกิดความคลาดเคลื่อนหรือผิดเพี้ยนไปจากเดิมได้ ดังนั้นการเข้าใจระบบโน้ตดนตรีไทย การบันทึกโน้ตเพลงไทย และอัตราจังหวะเพลงไทยจะเป็นพื้นฐานสำคัญในการถ่ายทอดและบันทึกผลงานดนตรีให้เยาวชนหรือคนรุ่นหลังได้มีโอกาสเรียนรู้ต่อไป

สาระการเรียนรู้

๑. ระบบโน้ตดนตรีไทย
๒. การบันทึกโน้ตเพลงไทย
๓. จังหวะในดนตรีไทย

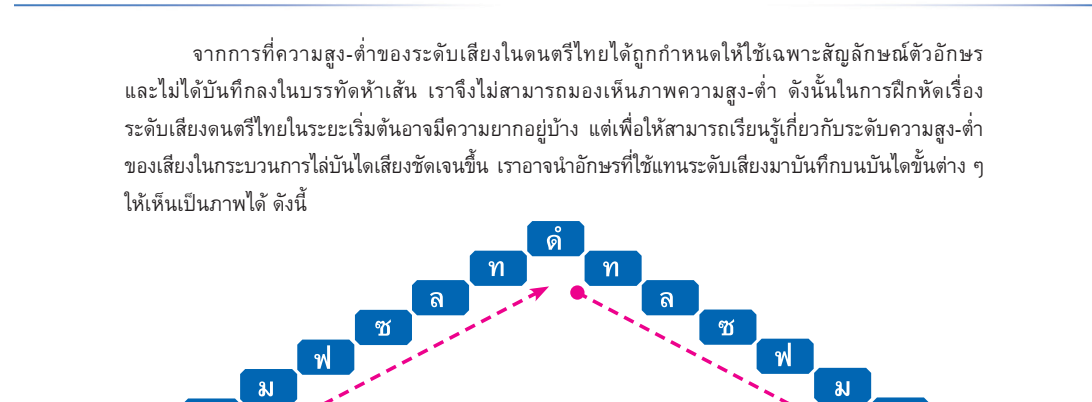

“นักเรียนคิดว่าโน้ตเพลงไทยและสากล
มีลักษณะเหมือนหรือแตกต่างกัน
อย่างไรบ้าง”

การพัฒนาของระบบไนโตรเจนตรึงไทย จากสัญญาณแทนเสียงมาสู่สัญลักษณ์แทนเสียงนั้น ในระยะแรก ๆ มักปรากฏในลักษณะของการจดบันทึกส่วนตัว เพื่อช่วยในการจดจำเฉพาะส่วนบุคคลเท่านั้น ไม่มีวัตถุประสงค์เพื่อการเผยแพร่ ดังนั้นสัญลักษณ์แทนเสียงที่ใช้จดบันทึกท่วงทำนองเพลงในระยะนั้นจึงไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอในการที่จะสื่อสารเสียงดนตรีทงเสียงให้กับต้องสมบูรณ์ตามเจตนารมณ์ของผู้ประพันธ์

ด	ย่อมาจาก	โด (do)	ร	ย่อมาจาก	เร (re)
ม	ย่อมาจาก	มี (mi)	พ	ย่อมาจาก	ฟา (fa)
ซ	ย่อมาจาก	โซล (sol)	ล	ย่อมาจาก	ลา (la)
ท	ย่อมาจาก	ที (ti)			

ภาพแสดงการไล่ระดับเสียงสูง-ต่ำ โดยใช้สัญลักษณ์ตัวอักษร ค ร ม ฟ ช ล ด้ ท ล ช ฟ ม ร ค

คำชี้แจง : ให้นักเรียนร่วมกันอธิบายถึงลักษณะเด่นของระบบนิเวศดนตรีไทย

ห้องเพลง ห้องเพลงในระบบการบันทึกโน้ตของไทยทำหน้าที่เป็นตัวกำหนดจังหวะเคาะ (Beat) เช่นเดียวกับคณดรีตะวันตก ในการบันทึกโน้ตสำหรับดนตรีไทยได้กำหนดห้องเพลงเพื่อนำบันทึกโน้ต โดยกำหนดให้ ๑ บรรทัด มี ๘ ห้องเพลง ดังนี้

[illegible]